

Schiet op alles dat beweegt

Door Marloes Daling

In het kader van het thema schrijf ik over het Nederlandse oorlogsverleden. De eerste oorlog na de Tweede Wereldoorlog werd gevoerd door de Nederlanders. Deze oorlogen werden door Nederlanders eufemistisch ‘politonele acties’ genoemd. De waarheid over wat in Indonesië gebeurd is, is jarenlang achtergehouden. Twintig jaar na dato komt pas uit wat er in de periode van 1946 tot en met 1950 echt in Indonesië gebeurde.

In augustus 1945 riepen Soekarno en Hatta de onafhankelijkheid van Indonesië uit. De Tweede Wereldoorlog was net voorbij en Japan was slechts twee dagen daarvoor gecapituleerd. Indonesië was nog één grote chaos. De Indische nationalistische partijen waren niet goed genoeg georganiseerd en de geallieerden waren nog onderweg. Een periode die ‘Bersiap’ genoemd wordt, volgde. Bendes trokken plunderend en moordend door het land. De geallieerden vroegen Japan zijn legers langer in Indonesië te houden.

In maart 1946 kwamen de eerste Nederlandse militairen in Indonesië aan. Tegen die tijd was het Koninkrijk Nederlands-Indische Leger (KNIL) ook weer op sterkte. In juni 1947 begon Nederland de eerste politonele actie. Het werd een politonele actie genoemd, omdat de Nederlandse regering vond dat het een actie was tegen een groep opstandelingen binnen het Koninkrijk der Nederlanden; het was een binnenlands conflict. Duizenden dienstplichtigen werden ingezet. Eind 1948 vond de tweede politonele actie plaats.

In Nederlandse kranten verschenen artikelen met koppen als: ‘Indië moet gered worden’. Er werden berichten verspreid over de mis-

dadene die in Indonesië gepleegd werden door aanhangers van de Republiek. Daarnaast werden er voorlichtingsfilms gemaakt die in Nederland getoond werden om aan te geven wat het Nederlandse leger in Nederlands-Indië deed. Volgens deze films zorgde de Nederlandse krijgsmacht voor rust en orde. Een veelzeggende titel is: ‘Brengrers van Recht en Veiligheid’. Slechts weinig kranten schreven over wat er daadwerkelijk gebeurde tijdens de politonele acties.

Nederlands affiche tijdens de politonele acties

Al vanaf 1946 werd er af en toe iets bekend over wat er in Nederlands-Indië plaatsvond. In de Tweede Kamer werden brieven van militairen voorgelezen, waarin verteld werd hoe dorpen werden platgebrand, hoe gevangenen gemarteld werden en hoe zij zonder proces geëxecuteerd werden. Er was echter geen meerderheid in de Tweede Kamer voor het instellen van een

onderzoek.

Op 19 december 1968, exact twintig jaar na het begin van de tweede politonele actie, publiceerde de Volkskrant een interview met Joop Hueting. Hueting had zelf in Indonesië gezeten. Hij was in mei 1968 gepromoveerd als psycholoog. Eén van de stellingen bij zijn proefschrift ging over het ontbreken van onderzoek naar oorlogsmisdaden door Nederlandse militairen in de periode van 1945 tot 1950. Dit werd gezien als ‘slechts een kanttekening’ en er werd verder weinig aandacht aan besteed.

Hueting had al eerder aandacht gevraagd voor de dingen die in Indonesië voorgevallen zijn. Zo schreef hij brieven naar de NRC en Het Parool. Deze kranten durfden het echter niet aan de brieven van Hueting te publiceren. In december 1968 was er eindelijk een krant die schreef over het Nederlandse oorlogsverleden. Het interview kopte: “En jullie schieten op alles wat beweegt – Nederlandse oorlogsmisdaden in Indonesië”. Wederom kwam er weinig reactie.

Het artikel werd daarentegen wel gelezen door de redactie van ‘Achter het nieuws’, een actualiteitenprogramma van de VARA. Hueting werd uitgenodigd om op televisie te vertellen over zijn ervaringen in Indonesië. “Twee van onze jongens,

een korporaal en een soldaat, gingen daar naar binnen en de korporaal schoot daar zijn pistoolmitrailleur leeg,” vertelde Hueting en dat was slechts één van de voorbeelden. In januari 1969 werd het interview met Hueting uitgezonden. Er bestonden slechts twee zenders,

Excessennota plaats. Ook hiervoor was weinig belangstelling. Den Uyl probeerde een parlementaire enquête in te stellen, maar dat lukte niet.

Veel veteranen waren van mening dat er een wet moest komen, waar-

Hij stelde dat de verantwoordelijkheid bij de politieke leiding gelegd moest worden. Zijn oordeel over de Nederlandse regering was keihard.

waardoor de uitzending een groot publiek bereikte. In de daaropvolgende dagen publiceerden alle Nederlandse kranten artikelen over het onderwerp dat Hueting aangesneden had. Anderhalve week later werd een extra uitzending van ‘Achter het nieuws’ uitgezonden, waarin meer veteranen vertelden over hun ervaringen in Indonesië. Er volgde een derde uitzending. Militairen en politici werden uitgenodigd om deel te nemen aan een discussie over de gebeurtenissen tussen 1945 en 1950. Toenmalige premiers Beel en Drees weigerden, ondanks alle publiciteit, medewerking.

De uitzendingen zorgden voor veel ophef. Veel mensen waren van mening dat er een onderzoek ingesteld moest worden naar de gebeurtenissen in Indonesië. De uitkomsten van het onderzoek werden later bekend als ‘De Excessennota’. Op de dag van de presentatie van de nota kwamen ook berichten uit Curaçao, één van de koloniën. Een staking van arbeiders was volledig uit de hand gelopen; ze stichtten branden en plunderden. Op verzoek van de lokale overheid werden Nederlandse mariniers ingezet om de rust te herstellen. De aandacht van de media richtte zich vooral hierop en daarmee was er weinig aandacht meer voor de excessennota. Een maand na de presentatie vond het debat in de Tweede Kamer over de

in het mogelijk gemaakt werd om mensen die verantwoordelijk waren voor de misdaden in Indonesië te berechten. Ze noemden Hueting als iemand die door middel van die wet berecht kon worden. Ze richtten hun pijlen op Hueting omdat hij, volgens hen, het beeld schetste dat de gebeurtenissen die hij beschreef structureel beleid waren van de krijgsmacht.

Na de publicatie van de Excessennota kwam er geen parlementaire enquête naar de gebeurtenissen in Indonesië. Het was onmogelijk om te beoordelen of de wandaden die beschreven werden in de nota gezien moesten worden als structureel beleid van de krijgsmacht of als toevallige incidenten. Het was daarmee onduidelijk of het daadwerkelijk ging om oorlogsmisdaden, zo luidde het argument.

In 1988 publiceerde Lou de Jong het laatste deel van de Geschiedenis van het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog. In dit deel ging hij in op de periode van 1945 tot 1950. Hij beschreef in dat deel onder andere de verschillende gebeurtenissen in Indonesië. Al voor de publicatie lekte uit dat De Jong hard zou oordelen. Veel veteranen waren verontwaardigd en dat lieten ze De Jong weten. Hij besloot daarom om de tekst aan te passen. Wat voorzichtiger drukte hij nu uit dat het onmogelijk was

om precies aan te geven waar sprake was van een oorlogsmisdrijf. Hij vond echter ook dat die discussie afleidde van een belangrijker punt. Hij stelde dat de verantwoordelijkheid bij de politieke leiding gelegd moest worden. Zijn oordeel over de Nederlandse regering was keihard. De Nederlandse regering had de opdracht gegeven de Republiek Indonesië te bedwingen en de opstand neer te slaan. Volgens De Jong was de Nederlandse regering op de hoogte van wat er in Indonesië gebeurde en heeft zij onvoldoende ingegrepen.

Ten tijde van de publicatie waren er 38 jaren verstreken sinds het einde van het conflict. De verantwoordelijke politici waren niet meer in leven, maar veel van de dienstplichtige militairen wel. Historicus Cees Fasseur spreekt van een nationaal trauma. Ongeveer 170.000 mannen hebben in Indonesië gevochten en Fasseur denkt dat het trauma zal blijven bestaan zolang de laatste veteraan nog leeft. Hij denkt wel dat de Excessennota een verandering bewerkstelligde: ‘Men zag in dat Nederlanders helemaal niet zoveel beter waren dan andere militairen of andere naties.’ ■

Bronnen:

1. VPRO (2002) ‘Andere tijden: De Excessennota’ op <http://geschiedenis.vpro.nl/programmas/2899536/afleveringen/5837209/> bezocht op 6 november 2008
2. VPRO (2004) ‘Andere tijden: Drees en Indonesië’ op <http://geschiedenis.vpro.nl/programmas/2899536/afleveringen/19273464/> bezocht op 6 november 2008
3. Nationaal archief (2006) ‘Indonesia’ op http://www.nationaalarchief.nl/indie/html/Indonesie_indon.html bezocht op 6 november 2008
4. Boom, J. (2008) ‘Archiefmap 1304’ http://www.groene.nl/2008/41/NIEUW_BEWIJS_VAN_MASSA-EXECUTIE_IN_INDONESIEum%3Bnbs%3B bezocht op 6 november 2008